

cu preparație de stuc peste care s-a așternut argint patinat. Siluetele figurilor și arhitecturile schematic desenate se detașează pe aceste fonduri, care le dau un rafinament coloristic remarcabil. Unele icoane prețioase din Moldova, păstrate la Humor, Văleni, Agapia, Neamț etc. din secolele XVI—XVII au fondurile incizate, decorate cu motive florale aurite. Este foarte posibil ca acest sistem de împodobire a fondului, comun icoanelor din Maramureș și Moldova să aibă o origină mai veche în arta altarelor gotice și de Renaștere din Transilvania. Coloritul icoanelor maramureșene este caracterizat la unii artiști prin tonuri pastelate, detașate pe fondul de argint patinat. Alteori apar tonuri calde de brunuri arse imbinat cu galben, ocru și roșu-cărămiziu. Desenul este accentuat cu o tivitură albă sau o linie precisă în sepie.

În centrul Transilvaniei (Cluj, Huedin), icoanele prezintă alte caracteristici. Figurile sînt modelate cu tente viu colorate și lumini albe, draperiile sînt tratate în falduri bogate, grafismul caracteristic Maramureșului apare cu mult mai rar în pictura din această zonă. Fondurile sînt sculptate dar decorul este format din romburi care amintesc altarele gotice. Coloritul este cu totul altul, dominînd un roșu-puternic-vermillon alături de verde metalic sau albastru intens. Fondurile sînt de o tentă verde cenușie sau argintie.

Icoanele din zona sudică a Transilvaniei vădesc existența unor ateliere care au rămas direct legate de cele din Țara Românească. În unele cazuri, ca la biserica din Hunedoara, icoanele de timplă sînt realizate de meșteri de mare talent din vremea lui Matei Basarab. Remarcabilă este icoana Sf. Nicolae din timpla acestei biserici, alături de cea a Maicii Domnului cu Pruncul, Deisis și Adormirea. Un zugrav, Constantin, și-a lăsat numele și data, 1654, în partea de jos a icoanei reprezentînd scena Deisis⁴. Spre deosebire de icoanele din Moldova și Țara Românească, purtînd rareori inscripții și data, icoanele din Transilvania au însemnări, uneori adevărate pomelnice, alteori chiar crimonpe de cronică sau de poezie. Apar curent însemnate numele donatorilor, obișnuit frunțași ai satelor — adevărații ctitori și protectori ai artei românești din Transilvania, al căror rol îl au în celelalte două țări române mai ales domnitorii și boierimea. Date fiind condițiile istorice deosebite, după secolul al XIV-lea, cînd jupanii și cnejii din Maramureș, Hațeg, Zarand etc. sînt treptat asimilați de pătura feudală maghiară, țărani sînt păstrătorii și creatorii culturii și artei românești din Transilvania. De aceea interesul artistic și istoric al acestor opere ne apare și mai puternic. Cercetarea aprofundată a tuturor icoanelor din Transilvania ar adînci cunoștințele noastre despre originea, vechimea și evoluția acestui domeniu, luminînd noi aspecte ale artei românești.

ÎNSEMĂRI ÎN CASA LUI AVRAM IANCU

RALUCA SIMIONESCU

Casa părintescă a lui Avram Iancu, azi muzeu memorial.

Cînd se împlinesc 100 de ani de la nașterea lui Avram Iancu, Craiul munților, cum îl dezmiardau moții, cu un nume pe cît de semeț pe atît de duos, casa părinților săi, încărcată de adînci semnificații pentru localnici, străjuia, ca și astăzi, intrarea în comună.

Ridicată pe un fundament de piatră, casa fusese durată după obiceiurile locului, din birne și acoperită cu șindrilă. După cîteva trepte, la intrare, se află tîrnatul, din care se intră în locuința propriu-zisă, alcătuită din două încăperi — tînda și « casa dinainte ». După planul ei, casa seamănă cu multe case ale moșilor, poate însă lărgimea spațiului te face să te gindești la părinții lui Iancu: între pereții spațioasei case se puteau crește copii, se puteau citi cărți și se putea gîndi.

În această casă s-a născut și a crescut Iancu; ea a fost martorul zborului său vulturesc și a cumplitelor sale dezamăgiri, ca și a numeroase evenimente revoluționare din Apusenii, în anii 1848—49. Din anul 1924, casa copilăriei lui Iancu a devenit muzeu memorial realizînd într-o densă expoziție și cronica revoluției pa-

⁴ Cu excepția icoanei Sf. Nicolae, celelalte icoane poartă urma unor reședințe ulterioare, care nu le-au denaturat însă conștența originară.

șeptiste transilvane, a acelui moment de ridicare a maselor de lobiaji pentru dreptate socială și existență națională, care a concentrat luni de zile sufletul românesc de pe ambele versante ale Carpaților.

La centenarul nașterii lui Avram Iancu, revista « Transilvania »¹ publică un *Apel către toți românii*... pentru organizarea unui muzeu la Vidra, făcându-se cunoscut că bătrâna casă părintească a lui Iancu va fi întregită « cu încăperi pe trivrite anume » acestui scop.

În « Apell » se spunea:

« Sunt atâtea lucruri de cules, cari astăzi se mai găsec ascunse printre casele vrednicilor noștri români de pretutindeni, mai ales ale bravilor noștri moși, dar ca mline, cine știe, dacă se vor mai păstra (...) Așa ar fi tablourile, desemele, fotografiile, stampele, gravurile cari reprezintă pe eroii naționali de atunci (...).

S-au mai cerut vederi ale comunelor și cimpurilor de luptă mai însemnate, arme din acel timp, costume, obiecte purtate ori folosite de personalități de seamă din acea vreme, materiale menite să întregescă imaginea aceluui vremi de luptă.

Prin această nobilă inițiativă a « Astrei », mărturiile despre revoluția de la 1848—49 din Transilvania, despre înflăcărații ei conducători, strălucite personalități a căror viață s-a contopit deplin cu lupta de eliberare națională și socială în Transilvania, s-au păstrat și se păstrează pentru generațiile viitoare.

Cu emoția firească pe care ți-o dăruie apropierea de locurile autentice ale marilor evenimente, de mediul și obiectele martore ale unor mari personalități din istoria noastră, vizitatorul pătrunde în casa Iancului, a aceluia care, după cum spunea Bălcescu, încă înainte de împlinirea unui sfert de veac de existență, a învățat să conducă oștile în mari bătălii. Printre obiectele sale personale, fotografiile, documentele, armele moșilor, glorioasele drapele ale luptei revoluționare prezintă preșăștirea și desfășurarea evenimentelor revoluționare din Transilvania, alături de documente ce ilustrează ideea continuității luptei țărănilor ardeleni pentru eliberare națională și socială, înfrățindu-l, peste decenii pe Avram Iancu cu Horea, Cloșca și Crișan, conducătorii războiului țărănesc de la 1784—1785. Între numeroasele documente care relevă amploarea revoluției pașoptiste transilvănene și legăturile ei cu revoluția de dincoace de Carpați, participarea moșilor la lupte, încercările de unire a celor două revoluții — română și maghiară — împotriva împăratului comun, monarhia habsburgică, se află expozate dătătoare de profunde emoții, care amintesc de primii zni de viață a lui Iancu: lingă patul părintesc, agățat de grindă, după obiceiul locului, leagănul lui Iancu; din lucrurile casei își atrag atenția o ladă de haine, masivă, împodobită lingă incuiețoare cu înflorituri, masa așezată într-un colț, acoperită cu o față de cîneșă învîrstată; pe masă, blide și linguri de lemn.

¹ « Transilvania », ian. febr. 1924, nr. 1—2, p. 62.

Apoi obiecte de-ale lui Iancu, devenit acum băiat mare — un brici, păstrat într-o cutie de lemn cu capacul încrestat, dar făcut lui Iancu la naștere, de un alt Iancu, unchiul său, confecționat de acesta, după un stă mărturie semnătură de pe cutie: IAHK ABRAM și data — 1823. Pe podișor, piesă originală, se află cancelel lui Iancu. Pe un cuier de haine atrînă două buzdugane și două săbii ale lui Iancu, cel care, după ce coborîș din leagîn, se jucase prin curtea casei din Vidra, învățase la Cimpeni, apoi la Zlatna și mai apoi la Cluj la facultatea filozofică și juridică, în puținii săi ani de viață ajunsese să înțelegă că « nu cu argumente filozofice umanitare vei putea convinge pe acei tirani ci cu lancea lui Horea ».

Și fluietul lui Iancu e păstrat aici, și portretele tovarășilor săi: Simion Bărnuțiu, Gheorghe Bariș, Eftimie Murgu, Al. Papiu Ilarian, Andrei Mureșanu, acei bărbați luminați al căror crez în dreptatea cauzei a încălzit și a însufleșit în luptă miile de moși.

Chiar dacă expunerii muzeale îi lipiește o oarecare cursivitate, necesară pentru ilustrarea complexității momentului istoric al anilor 1848—49 în Transilvania, materialul existent constituie nu numai un bogat mijloc de informare, ci el atinge un înalt grad de sensibilitate prin autenticitatea sa, o mare forță de comunicare și de convingere. Respectarea tradițiilor locale în aranjarea încăperilor, fără a se denatura prin instalarea de vitrine moderne, reconstituirea fidelă a interiorului țărănesc de acum mai bine de un veac și jumătate poate fi ridicată la rang de modalitate de expunere; vizitatorul poate uita, de pildă, unele dintre documentele văzute în casa lui Iancu, dar va păstra vreme îndelungată imaginea lui Avram Iancu dintr-un portret mare, încadrat cu un frumos ștergar cusut cu motive din zona Apusenilor, așa cum se încadrează în casele țărănești doar chipurile cele mai scumpe.

Îndrumarea din muzeu este sumară, dar în fosta comună Vidra, în care copiii află, poate înaintea poveștilor copilăriei, povestiri despre marele lor înaintaș, ea este întregită de comentariile și de legendele localnicilor. De la localnici vizitatorul va duce splendide legende despre Iancu, încărcate de poezie și de recunoștință populară. De la muzeu va pleca cu ceea ce a reușit să înregistreze în cursul unei vizite; firesc ar fi însă să găsească aici o mică monografie, un pliant al muzeului, și chiar și o culegere a amintirilor care s-au transmis prin generații despre Iancu.

Muzeul Iancului este unul din cele mai impresionante muzee memoriale de la noi, și ar fi în firea lucrurilor ca omul venit să-l viziteze, să poată duce cu sine măcar citeva pagini cu imagini întregite de biografia unuia din cei mai scumpi fii ai neamului nostru.

În rândurile de față nu am urmărit descrierea întregii desfășurări tematice a casei Iancului. O amplă prezentare, cu prețioase comentarii istorice a fost publicată de prof. univ. Ștefan Pascu, în volumul « Probleme de muzeografie » apărut la Cluj, în 1957.